

Nacsa Mónika

Az 1911. évi I. törvénycikk jogtudományi fogadtatásának részletei

Bevezető

Jelen tanulmány elsődlegesen arra vállalkozik, hogy az 1911. évi I. törvénycikk elfogadását követően a magyar jogtudományban megjelent szakmai vélemények, kritikák egy részének áttekintésével betekintést engedjen "az új Pp." közegébe. A források: alapvetően a periodikákban, illetve szakmai kiadványokban megjelent anyagok, azzal a megszorítással, hogy egy kezdődő kutatás első megállapításait foglalják egybe a teljesség igénye nélkül. A polgári per mint jogviszony, az annak alapját képező kereset, illetve kereseti kérelem, végül pedig a döntvényalkotás új keretei képezik a tanulmány szűkebb tárgyát.

Az 1911. évi I. törvénycikk jogtudományi visszhangja akár a korabeli, akár a későbbi szekunder irodalom alapján több szálon futó, átpolitizált események sorozatát adja vissza. A források több ponton azonosak ténymegállapításaikban, ugyanakkor egyöntetűek Plósz Sándor szakmai teljesítményével kapcsolatban. Az átpolitizált események mikroszkóp alá helyezése helyett az irodalom a Pp-t egy tudós jogász pálya csúcsaként határozza meg. Valamennyi forrás egységes abban a kérdésben, hogy 1915-től kezdődően a jogalkotás törlesztett korábbi adósságából, amelynek alapját egy, a kor életviszonyaira megfelelően alkalmazható perjogi törvénykönyv hiánya jelentett. A jogalkalmazás számára ettől az időponttól kezdődően ugyancsak fordulat állt be. A Pp-t életbeléptető jogszabály egyértelművé tette *pro futuro*, hogy mit tekint döntvénynek és azt milyen módon akarja a magyar jogi „kánonba” illeszteni. Erre azért volt szükség, mert a 20. század elejére a jogon kívüli, alapvetően könyvkiadási potenciál mint tényező határozta meg és az azt megelőző lobbis, hogy milyen törvénykezési eredményeket közöltek le a széles közönség számára döntvényként.

Az 1911. évi I. törvénycikk jogtudományi fogadtatásának részleteiről

A Pp közegében nem volt egységes polgári anyagi jogi törvénykönyv, de voltak olyan egységesítést célzó gyűjtemények, amelyek a magánjog széles körébe tartozó ügyleteket rendező szabályokat tartalmazták. Szabály alatt a magyar jogban ekkor az összes jogforrást kell érteni. Egészen odáig, hogy a bíró által hozott döntés is szabály, amennyiben nincs más. Ilyen körülmények között a polgári per egy közjogi jogviszonyⁱ volt, amelyben a Pp rendelkezései értelmében a magánjogi érdek védelme volt a cél. Nem kellett a peres félnek pontosan megjelölnie azt a szabályt, amelyre alapítja a jogvédelmet a tényállás alapján, elegendő volt, a magánjogi útra tartozó érdek valószínűsítése. Ebből következett, hogy nagy mozgástéren érvényesülhetett az, aki magánjogi igényét közjogi útra terelte.

„A polgári per jogviszony a bíróságok és a felek között, amely valamely vitás jog létezésének vagy nem létezésének megállapítását veszi célba. Ezen viszony közjogi természetű, mert a felek, mint az állam tagjai és a bíróság, mint az állam orgánuma között áll fenn. A fél közjogi igénye arra irányul, hogy előterjesztéseket tehet, bizonyíthat, cselekedhetik, hogy az ellenfél nyilatkozzék és hogy a bíró ítéljen.”ⁱⁱ A vitás jog létezésének vagy nem létezésének megállapítása mint központi elem köszön vissza abban a jogtechnikai megoldásban is, amelyet a Pp-ben a törvényszéki eljárásban bevezetett *percezúrának* neveztek.ⁱⁱⁱ A Pp 178-193.§§ között szabályozott úgynevezett perfelvételi tárgyalás „a per alapfogalmából indul ki”.^{iv} A perfelvételi tárgyalás a törvényszéki eljárásban más határnapon zajlott, mint az érdemleges tárgyalás. „A pert, hogy az lefolyhassék, előbb létre kell hozni. A perben ennél fogva két tényálladékkal találkozhatunk, t.i. A pernek és a perbevitt jognak a tényálladékaival.”^v A törvény értelmében a *per tényálladékát* képezte az 1. alkalmas pertárgy, 2. az alkalmas bíró, 3. az alkalmas peres felek, 4. az alkalmas percselekmény mint pozitívumok. Ezzel párhuzamosan kerültek vizsgálatra a negatívumok is pl. a pergátló kifogások. Bíró álláspontja szerint ilyen dogmatikai tisztasággal sem a német, sem az osztrák perjogban nem lehetett találkozni.^{vi} Ebben az értelemben tehát a polgári eljárás perfelvételi tárgyalásán tulajdonképpen *megállapítást nyert,*

hogy a „kedvező ítélet hozatalára” vonatkozó jog^{vii} (a perbe vitt tényálladék) elbíráható-e egyáltalán. A per előfeltételének tana eredetileg Bülowtól származott, akinek a nevét mint a modern perjog egyik megalapítóját nevezik meg a korabeli szekunder forrásokban.^{viii} 1868-ben megjelent munkájában Bülow a polgári pert közjog természetű jogintézményként határozta meg.^{ix} Erre harmonizált Plósz elméleti kutatásának eredménye, amely a kereset természetét kutatta és amelyet az 1880-tól kezdődő német polgári perjogi kutatások indítottak el.^x

Wach jogvédelmi teóriáját és a polgári per közjogi jogviszonyként történő megjelenését a jogtudomány összekötötte. Tény, hogy maga Plósz is a keresetet, majd az azzal létrehozott pert olyan közjogi instrumentumnak tekintette, amely alapján „mindenkinek (...) jogosítványa van az állammal szemben, hogy magánjogra vonatkozó keresetét elbírálják.”^{xi} Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a több évtizedes kutatások és politikai, jogi tapasztalatok kritikus szemléletre intették a tudóst. A Wach-féle teóriát Plósz és Magyary is fenntartásokkal fogadták el, a kor meghatározó tudósai közül Bacsó Jenő azonban kritikai él nélkül ítélte meg és állította, hogy a korábbi, feudális jogrendhez köthető „magánjogias” szemlélet helyébe lépő „közjogias” szemlélet azért jelenhetett meg, mert „az állam a magánjogrendet igyekszik megvalósítani.”^{xii} Ezzel az állam közérdek védelmet is szolgált. A közérdek védelme mint cél megjelenése az 1937-ben megjelent tanulmányban nem teljesen idegen a korban a német perjogi tudósok által hirdetett elméletektől sem.^{xiii}

A per végső céljának az anyagi igazság kiderítését tekintette a Pp, amely javarészt a német perjog megoldásainak magyar merítése volt a saját jogrend elvárásaihoz igazítva.^{xiv} Az igazság kiderítése már az 1877-ben megalkotott német perjogi perrendtartásban (ZPO) is rögzítésre került.^{xv} Érdekes elvi konfliktus, hogy míg cél az igazság kiderítése, addig a peranyag-szolgáltatás és a tárgyalási elv értelmében a feleken múlt, hogy az igazság kiderítése érdekében milyen bizonyítás eszközökkel élnek saját érdekeik érvényre juttatása mellett. Ahogyan Magyary fogalmazott: „a pernek célja (...), hogy a felperes jogállításának valósága, vagy valótlansága, állított jogának létezése vagy nem létezése eldöntessék”.^{xvi}

Nyilvánvaló a magyar Pp holdudvarában megszületett tudományos, összefoglaló, alapvetően az elméleti kérdéseket feszegető munkákból, hogy Plósz a jogalkotáskor reagált a munkájára hatást gyakorló folyamatokra: a ZPO első formájában

még magánügynek tekintette a polgári pert, amelyben a bírónak az egyik polgárt meg kellett védenie a másiktól valamint a tulajdon szabadságának teljesülését kellett garantálnia.^{xvii} Az 1895-ben megjelent osztrák polgári perjogi törvénykönyv (ÖZPO) a „szociálisan gyengébbek” perjogi védelme érdekében szintén zászlóra tűzte az igazság kiderítését, de a bíró aktívabb szerepe mellett és nem utolsó sorban a jogra való kitanítás mellett.^{xviii} Ezek után, ha megnézzük a Pp alapelveit: nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség, szabad mérlegelés, *tárgyalási elv*, *kitanítási kötelezettség*,^{xix} akkor látható, hogy az került beemelésére, ami a kor elvárásainak megfelelt.

A kodifikátor Plósz elmélete szerint „a kereset lényegileg semmi egyéb, mint jogállítás”.^{xx} Erre harmonizált a Pp szabálya, amelynek értelmében a keresetnek három alkatrésze volt: 1. a tényalap, 2. a jogalap, 3. a kérelem. Ugyanakkor a jog alakszerű megjelölése nem volt szükséges. A jogállítást, amely a per tárgya volt, az egész kereset tartalmából kellett megállapítani.^{xxi} Az 1868. évi LIV. törvénycikkhez képest már a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. törvénycikk sem követelte meg a jogalap alakszerű megjelölését. Ugyanakkor Bíró álláspontja szerint ez az elmélet, amely Plósz tudományos véleményét is tükrözte, azért volt hibás, mert „a per lényege a döntés.”^{xxii}

A keresetlevél jellegében, annak minőségében változás következett be a sommás eljárás szabályaihoz képest a Pp-ben. Az új szabályok értelmében a keresetlevél ugyan a „kereset közlését is magában foglalja”, mégis inkább „nem egyéb, mint idézőlevél.”^{xxiii} Maga az indokolás rögzíti, hogy a fél a tárgyaláson akár teljesen más kereseti kérelemmel is előállhatott, ha épp úgy kívánta. A szóbeliség elvével kapcsolták össze a szabályozást. Az elvi fordulat eredményezte, hogy a tények és az azokat alátámasztó körülmények megjelölésétől is eltekintett a jogalkotó a keresetlevél kötelező kellékeinek meghatározásakor. Lehetséges, de nem szükséges feltételként szabta. Ami viszont megmaradt a sommás eljárásban lefektetett szabályokhoz képest is, az a kérelem. Ez szabta meg a bíróság mozgásterét, ezen túl nem dönthetett. A fentiekből logikusan látszik, hogy a keresetlevél benyújtásakor a bíróságnak egyetlen kötelező „fogódzója” volt, ez pedig a kérelem volt. Tényalap és egzakt jogalap nélkül is kötelessége volt vizsgálni a törvényben megszabott tartalommal benyújtott kérelmet, arra perfelvételi tárgyalást tűzni és ha a szóban előadottakból kiderült, akkor érdemi tárgyalást tűzni.

A törvény indokolása folyamatosan, szakasról-szakaszra haladva összehasonlító módon magyarázza a korábbi, sommás eljárással való azonosságot, vagy ahol a jogélet diktálta szükség miatt megtették, a változtatásokat a jogalkotásban. Már maga a sommás eljárásról szóló jogszabály is Plósz alkotása volt, és Magyary szerint a Pp-ből azért lett „csak” 1911-re elfogadott jogszabály, mert még Plósz igazságügy minisztersége alatt is a kormányzat a sommás eljárás szabályainak hatását vizsgálta.^{xxiv} Plósz közjogi jogviszonyt hirdető tana és a magánjog rendszerében önálló helyet kapó perjogtudomány elmélete, miszerint a peres viszony önálló jogviszony, illeszkednek Novák István teóriájába, amelynek értelmében a polgári per egy zárt egység. Olyan szabályok összessége, amellyel a felek nem diszponálhatnak.^{xxv} Illeszkedik ehhez az elmélethez a *következmények visszaverődése* is. Ez azt jelenti, hogy az eljárási cselekményeknek önálló jogkövetkezménye van.^{xxvi}

Célszerű volt a döntés oldaláról vizsgálni a 20. századi közegében a magyar magánjogot, mert valóban a „polgári perben a magán jogrend, de nem a magánjogi meglévő szabályok”^{xxvii} szolgálata valósult meg. Bár tény, hogy a 19. század végétől a jogalkotás képezte a jogrend súlypontját, ugyanakkor egységes kódex hiányában állt a nézet, miszerint „döntésben nyilvánul meg a jog.” Bíró kiemelte, hogy „ma már általános nézet, hogy ilyenkor a bíró a döntésbe törvényhozó, szabályalkotó funkciót is teljesít.”^{xxviii} A jogállítás állítólagos jog is lehetett. A törvény 129. szakaszához fűzött indokolás értelmében „a per célja, hogy a vitás magánjog a bíróság és a felek közbenjöttével eldöntessék.”^{xxix} A Bíró és Magyary által vallott perjogi elméletet *absztrakt keresetjog tanának* is nevezték.^{xxx}

A döntvényalkotás új szabályairól

Az új elméleti háttér mellett a Pp-t életbeléptető 1912. évi LIV. törvény Negyedik cím A kir. Kúria döntvényei cím alatt tiszta helyzetet teremtett a kötelező és követendő bírói döntésekkel kapcsolatban.^{xxxi} „Az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása végett”^{xxxii} bevezetett új szabályanyag a jogtudományban is intenzív polémiák tárgyát képezte.

Fodor Ármin a Pp-ben szabályozott felülvizsgálati szabályanyag kapcsán kiemelte, hogy a harmadfokú eljárás egyik célja a jogegység feletti őröködés. Az 1893. évi XVIII. törvénycikk által bevezetett felülvizsgálat alapvetően a francia Cour de Cassation gyakorlatát és a mögötte meghúzódó szabályozást tekintette mintának. A francia jogrendszerben kialakult semmisségi panasz a jogegység megteremtését célozta.^{xxxiii}

Tény, hogy a 20. század elejére kialakult döntvényalkotási jog és a mellette kinőtt döntvénygyűjtemények nem szolgálták kellő mértékben a jogegységesítést. Különösen azért volt sarkos ennek a területnek a rendezése, mert a bírói hatalom és a bíró által hozott döntések a magyar magánjogban kiemelkedő súllyal bírtak. A jogtudományban alapjaiban kérdőjeleződött meg magának a döntvényalkotásnak a szükségessége.^{xxxiv} Kőnig Vilmos álláspontja szerint tekintettel arra, hogy a magyar polgári eljárásjogban jogelvek nem léteztek, ezért a döntvény alkotásnak sem volt helye. Fodor Árminnal egyetértésben Márkus Dezső kiemelte, hogy a Ppé által bevezetett reformok eredményeként következett be a *döntvényjog kanonizálása*.

Az 1869. évi IV. törvénnyel új alapokra helyezett törvénykezési rendszert a 20. században csak fragmentumnak tekintette a szakma a peres eljárásjog reformja nélkül. A reform több irányban módosította a rendszert, ezek szerint a Ppé hatályba lépését követően az alábbiak szerint beszélhettünk döntvényalkotásról:

A magyar jog alkalmazásának területén az 1910-es évekre tizenegy ítélőtábla és a Kúria is döntvényalkotási joggal bírt.^{xxxv} Egy magánjogi anyagi jogi kódex nélkül működő jogrendszerben ez a tény önmagában is több bizonytalanságot szült.^{xxxvi} Ennek kiküszöbölése érdekében a Ppé eltörölte a királyi ítélőtáblák döntvényalkotási jogát. Ettől kezdve a döntvény, amely szűk értelemben teljesülési határozata lehetett a Kúriának mindig a legfőbb bírói fórum elé került vitás kérdés eldöntését kellett, hogy szolgálja. A vitás elvi kérdés feloldása így kapcsolható össze azzal a szabályanyaggal, amelynek értelmében a felülvizsgálatból a Kúria elé került ügyekben a korábbi eljárásokba felvett tényállás már nem volt vizsgálható. A Ppé kizárólag a vitás elvi kérdés eldöntését tekintette a döntvény céljának. Az új szabályanyag értelmében akkor kellett *jogegységi határozatot* hozni, ha: 1. a hivatalos gyűjteményben már meglévő határozattól a Kúria bármelyik tanácsa el akart térni, vagy 2. maga a Kúria hozott egy adott elvi kérdésben eltérő tartalmú határozatokat, tehát szükségessé vált az

egységesítés, vagy 3. az alsóbb bíróságok ellentétes gyakorlatot folytattak és ugyancsak szükségessé vált az *egységesítés*. A törvényszöveg értelmében az utolsó két esetben a Kúria elnökének vagy az igazságügyért felelős miniszternek kellett a jövőre nézve kezdeményeznie a jogegységesítés érdekében történő jogalkalmazást (alkotást). A *teljes ülési határozatra* akkor volt szükség, ha: 1. bármely kúriai tanács el akart térni korábban meghozott jogegységi vagy teljes ülési határozattól, vagy 2. az igazságügyért felelős miniszter vagy a Kúria elnöke a jogegységi vagy teljes ülési határozat megváltoztatását tartotta szükségesnek. A királyi ítélőtáblák nem maradtak teljesen muníció nélkül, ugyanis a Ppé 76.§ értelmében az ítélőtábla jelenlévő tagjainak kétharmada dönthetett úgy, hogy egy jogegységi vagy teljes ülési határozat megváltoztatását kezdeményezik. Azaz, jól kirajzolódott a jogegységi, a teljes ülési és az ítélőtáblai felterjesztésből módosított határozatok köre.^{xxxvii}

Márkus Dezső kiemelte, hogy nem volt teljesen következetes a joganyag a döntvényalkotás körében: érvelése értelmében míg ha tanácsi eltérés okán kellett teljes ülési határozatot hozni, akkor a tanács elnöke az ügyet az új, módosított tartalmú határozatig köteles volt felfüggeszteni, addig az ítélőtábla felterjesztés esetén kizárt volt az ügy felfüggesztése. Így vált lehetségessé, hogy az ítélőtáblai bírák kénytelenek voltak olyan döntvény figyelembevételével határozni, amelyet aztán a Kúria módosított és legutolsó fórumként alkalmazott felülvizsgálati eljárásban ugyanabban az ügyben.^{xxxviii}

A döntvény megalkotásában kiemelt szerepe, ha úgy tetszik prerogatívája volt a Kúria elnökének és az igazságügyért felelős miniszternek. Márkus Dezső arra az álláspontra helyezkedett, hogy az igazságügy-miniszter részére a döntvényalkotásban biztosított széles jogkör szembe ment az 1869.évi IV. törvény 19.§-ban kimondott hatalmi ágak szeparáltságával.^{xxxix} Ugyanakkor erre az anomáliának tűnő helyzetre a Ppé megalkotói jogosan rögzítették, hogy a teljes ülésen született határozat valamennyi, a törvénykezés rendszerébe tartozó fórumra kötelező hatályú: a községi és a járásbíróra, a törvényszéki bírásokra, az ítélőtábla tagjaira és a Kúria tanácsban eljáró tagjaira is. A Ppé indokolása értelmében szigorú értelemben csak az a teljes ülési határozat minősült kötelező erejű döntésnek, azaz döntvénynek, amelyet a hivatalos lapban^{xl} közzé tettek, annak megjelenésétől számított 15 napot követően vált kötelező erővel felhívhatóvá. A jogegységi határozatok közül

kizárólag azokat tekintette a Ppé döntvénynek, amelyek a jogszabály 67.§ szerint kerültek elfogadásra és kerültek a fent ismertetett módon kihirdetésre. Itt azonban nem egyértelmű az indokolás, tekintettel arra, hogy a Ppé 67.§ a jogszabály hatályba lépése előtt keletkezett okiratok bizonyító erejével foglalkozik. Jogegységi határozatról egyáltalán nem rendelkezik. Ugyanakkor a Ppé a korábbi, jogegységi határozatra vonatkozó szabályokat hatályon kívül helyezte, tehát visszautalásról sincs szó.

A Ppé értelmében tanácsi, kúria elnöki vagy miniszteri kezdeményezésre lényegében bármely jogegységi határozatból teljes ülési határozat lehetett, azaz döntvény.

Ami a hivatalos gyűjteményt illeti: a Ppé értelmében kötelezővé vált az igazságügyért felelős miniszter gondozásában megjelentetni válogatott, szerkesztett formában a jogegységi, teljes ülési valamint egyéb elvi határozatokat. Ezzel párhuzamosan természetesen a jogtudomány továbbra is megjelentette az addigi tematikákkal már ismertté vált döntvénytárakat, tehát, a jogkereső közönség számos fórumon, számos szempont szerint válogathatott a jogegységesítés palettáján. A fentiek fényében helyesnek látszott Márkus Dezső azon kezdeményezése, amely szerint a Kúriának 3-5 évente teljes revízió alá kellett volna vetnie a döntvényeket.xli

Összegzés

Jelen tanulmány célja, hogy a kereset és a polgári peres eljárás jogtudományi háttérének felkutatásával értelmezze az 1911-es Pp szabályanyagát annak részein, valamint a megismert primer és szekunder források alapján ismertesse a 20. század elejére deklaráltan kötelező erővel rendelkező kúriai határozat szabályanyagát.

A megismert és felhasznált források alapján látható, hogy a kereset és a polgári per értelmezése új alapokra helyeződött, amely új jogi nyelv elsajátítását és helyenként más gondolkodásmód elfogadását kellett, hogy eredményezze. A döntvényalkotás tisztázása ilyen éles paradigmaváltások mellett pedig nem csak elvárható, de alapvető kötelezettsége volt a jogalkotónak.

Summary

The present paper is aiming to give a short overview about the changes in civil procedure given the fact that Act I of 1911 introduced a new Civil Procedure Code in Hungary applied from 1915. The nature of standard statement of claim, certain aspects of procedure brought in court and the very much debated and anticipated changes about the nature of leading cases of the Hungarian High Court (Magyar Királyi Kúria) are subjects of the study.

Primary sources of legislation and opinion of highly qualified publicists have been covered in order to present the changes in legal vocabulary and legal thinking as the new Code became applicable.

Irodalmi hivatkozások

- i Jogi Lexikon Complex Kiadó és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2009, 361., *jogviszony*: a jogszabálynak a jogalanyok kapcsolatában a jogi tény által konkretizálódása. Ennek lényege, hogy a jogszabály a jogalanyok alanyi jogosultságainak és jogi kötelezettségeinek kölcsönös összefüggésében jelenik meg. Röviden: a jogviszony a jogalanyok jogosultságainak és kötelezettségeinek konkrét kölcsönös viszonya. (...).
- ii Kovács Marcel: A Polgári perrendtartás magyarázata, Budapest : Pesti Kny., 1928.
- iii Cserba Lajos – Gyekiczky Tamás – Kormos Erzsébet – Nagy Adrienn – Nagy Andrea – Wopera Zsuzsa: Polgári perjog Általános Rész, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2008, 51., Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 7-8.
- iv 1911. évi I. törvénycikk indokolása a polgári perrendtartásról

-
- v Általános indokolás, Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., A harmadik cím negyedik fejezetéhez Uo.
- vi 1911. évi I. törvénycikk indokolása a polgári perrendtartásról Általános indokolás, Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8.: A ZPO élesen elkülönítette a pergátló kifogásokat az érdemleges kifogásoktól. Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 10.
- vii Uo. 13.
- viii Uo. 6., Dr. Lichtenstein József: Vázlat Plósz Sándor életéről in *Bírák Lapja* 996 1-2. szám IV. Évfolyam, 139.
- ix Dr. Lichtenstein József: Vázlat Plósz Sándor életéről in *Bírák Lapja* 996 1-2. szám IV. Évfolyam, 139.
- x Dr. Kengyel Miklós: In Memoriam Plósz Sándor in *Bírák Lapja* 996 1-2. szám IV. Évfolyam, 150.
- xi Magyary Géza: Plósz Sándor Ig. És T. Tag Emlékezete MTA Budapest 1927 in *Bírák Lapja* 1996 1-2. szám IV. Évfolyam, 139.
- xii Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 14, továbbá Bacsó Jenő: Tudományos perjog, Stúdium Könyvkiadó Rt. Debrecen 1937, 4.
- xiii Dr. Kengyel Miklós: A kor "uralkodó eszméi" avagy a német polgári perrendtartás arculatának változásai 1877 óta in *Bírák Lapja* 1994. 2. szám II. Évfolyam, 44.
- xiv Magyary Géza: Plósz Sándor Ig. És T. Tag Emlékezete MTA Budapest 1927 in *Bírák Lapja* 1996 1-2. szám IV. Évfolyam, 138.
- xv Dr. Kengyel Miklós: A kor "uralkodó eszméi" avagy a német polgári perrendtartás arculatának változásai 1877 óta in *Bírák Lapja* 1994. 2. szám II. Évfolyam, 38.
- xvi Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 17.
- xvii Uo. 38.
- xviii Uo. 42.
- xix Dr. Novák István: Első modern polgári eljárásjogunk – Hommage á 1911. évi I. törvénycikk in *Bírák Lapja* 1996 1-2. szám IV. Évfolyam, 160.
- xx Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre

- tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 16., 1911. évi I. törvénycikk indokolása a polgári perrendtartásról
Általános indokolás, Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8.: "Minthogy a keresetlevél abban a részében is, amely a keresetet közli, csak előkészítő irat (...)".
- xxi Dr. Bíró Balázs: Perjogi elméletek az 1911. évi I. törvénycikkre tekintettel, Ajtai K. Albert Könyvnyomda Kolozsvár 1912, 18.
- xxii Uo. 19.
- xxiii Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., Cserba Lajos – Gyekiczky Tamás – Kormos Erzsébet – Nagy Adrienn – Nagy Andrea – Wopera Zsuzsa: Polgári perjog Általános Rész, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2008, 26.
- xxiv Dr. Kengyel Miklós: A kor "uralkodó eszméi" avagy a német polgári perrendtartás arculatának változásai 1877 óta in *Bírák Lapja* 1994. 2. szám II. Évfolyam, 153.
- xxv Dr. Novák István: Első modern polgári eljárásjogunk – Hommage á 1911. évi I. törvénycikk in *Bírák Lapja* 1996 1-2. szám IV. Évfolyam, 160.
- xxvi Uo. 161.
- xxvii Uo. 20.
- xxviii Uo. 20.
- xxix Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8
- xxx Bacsó Jenő: Tudományos perjog, Stúdium Könyvkiadó Rt. Debrecen 1937, 13.
- xxxi Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., 1912. évi LIV. törvénycikk (Ppé) 70-79.§§
- xxxii Ppé 70.§
- xxxiii Dr. Fodor Ármin: A felülvizsgálatról a Pp-ben in *Magyar Jogászegyleti Értekezések* 1911 IV. Évfolyam 22. füzet, 3.
- xxxiv Dr. Fodor Ármin és Dr. Kőnig Vilmos polémiája a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1911-ben (48., 52. számokban)
- xxxv Az ítélőtáblák döntvényalkotási jogát az 1890. évi XXV. Törvény 13.§-a vezette be.
- xxxvi Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., 1912. évi LIV. törvénycikkhez fűzött indokolás 70.§-hoz
- xxxvii Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., Ppé 70-76.§§

-
- xxxviii Dr. Márkus Dezső: A polgári perrendtartást életbeléptető törvény javaslatáról in *Magyar Jogászegyeleti Értekezések* 1912 V. Évfolyam 33. füzet, 74.
- xxxix Uo. 75., Corpus Juris Hungarici Országgyűlés Könyvtára 2011. július 8., 1912. évi LIV. törvénycikkhez fűzött indokolás 74.§-hoz
- xl A Budapesti Közlönyben.
- xli Dr. Márkus Dezső: A polgári perrendtartást életbeléptető törvény javaslatáról in *Magyar Jogászegyeleti Értekezések* 1912 V. Évfolyam 33. füzet, 78.